

Anna Badora

orcid.org/0000-0002-3716-4725

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Samoaktywność dzieci w wieku przedszkolnym w okresie izolacji społecznej wywołanej pandemią COVID-19 według deklaracji rodziców

Self-Activity of Preschool Children During Social Isolation Caused by the COVID-19 Pandemic, as Declared by Their Parents

KEYWORDS

self-activity,
preschool children,
COVID-19
pandemic, social
isolation, creative/
reproductive activity

ABSTRACT

The article analyses the self-activity of preschool children during social isolation caused by the COVID-19 pandemic. In the first part of the article, a literature review was conducted, which made it possible to define self-activity and its significance for the development of the individual. The following part reflects on the potential of self-activity, considered in the context of the COVID-19 pandemic. The review of literature provided the basis for the development of methodological foundations of the author's own empirical research. The empirical research was conducted according to a quantitative strategy, by means of a diagnostic survey, with the use of a survey technique and a questionnaire. The article contains the characteristics of the study group. Afterwards, the collected and analysed research material provided the basis for the final conclusions. It was found that, according to parents' declarations, children often or very often undertook self-activity during social isolation. The predominant types of activity undertaken by the children were identified. It was also determined what nature of creative/reproductive activities dominated the children's own activity time.

SŁOWA KLUCZE ABSTRAKT

aktywność własna,
dzieci w wieku
przedszkolnym,
pandemia
COVID-19,
izolacja społeczna,
aktywność twórcza/
odtwórcza

W artykule dokonano analizy aktywności własnej dzieci w wieku przedszkolnym podczas izolacji społecznej spowodowanej pandemią wirusa SARS-CoV-2. W pierwszej części artykułu dokonano przeglądu literatury, który pozwolił na zdefiniowanie aktywności własnej i jej znaczenia dla rozwoju jednostki. W dalszej części podjęto refleksję nad potencjałem autoaktywności rozpatrywanym w kontekście pandemii COVID-19. Przegląd literatury stanowił podstawę do opracowania metodologicznych podstaw własnych badań empirycznych. Badania empiryczne zostały przeprowadzone według strategii ilościowej, metodą sondażu diagnostycznego, z wykorzystaniem techniki ankietowej i kwestionariusza ankiety. Artykuł zawiera charakterystykę badanej grupy. Następnie, na podstawie zebranego i przeanalizowanego materiału badawczego sformułowano wnioski końcowe. Stwierdzono, że – według deklaracji rodziców – dzieci często lub bardzo często podejmowały aktywność własną w czasie izolacji społecznej. Określono dominujące rodzaje aktywności podejmowanej przez dzieci, a także ustalono, jaki charakter aktywności twórczej/odtwórczej dominował w czasie aktywności własnej dzieci.

Wprowadzenie

Pandemia COVID-19 i związana z nią izolacja społeczna były czynnikami determinującymi szereg przemian społeczno-kulturowych. Jej konsekwencje dla rodziny i szkolnego procesu edukacyjnego wymagają wieloaspektowych analiz pedagogicznych. Zasadna jest refleksja nad tym, w jaki sposób aktywność własna dzieci w wieku przedszkolnym prezentowana jest w kontekście nauki zdalnej ich rodzeństwa oraz zdalnych obowiązków zawodowych ich rodziców.

Na potrzeby tego artykułu badania przeprowadzono przy użyciu strategii ilościowej.

W badaniu wzięło udział 130 rodziców dzieci w wieku przedszkolnym mieszkających w Polsce, Francji i Wielkiej Brytanii.

Koncepcja aktywności własnej i jej znaczenie dla rozwoju człowieka

Głównym celem artykułu jest określenie specyfiki aktywności własnej dzieci w wieku przedszkolnym w okresie izolacji społecznej spowodowanej pandemią COVID-19. Poniższy artykuł powstał w oparciu o wybrane publikacje książkowe oraz badania empiryczne autorki.

Aktywność jest wpisana w naturę człowieka. Kształtuje ona rzeczywistość osobistą i społeczną. Motywacja do aktywności może być różna, a jej źródła mogą być wewnętrzne lub zewnętrzne. Przedmiotem poniższego opracowania jest aktywność własna dzieci w wieku przedszkolnym, na potrzeby artykułu określana również jako „aktywność własna dziecka”. A. Gurycka definiuje aktywność własną jako „konstruktywną działalność człowieka wynikającą z integralności jego osobowości” (1977, s. 13). T. Kukołowicz (1997), S. Chrobak (1999), A. Sowiński (2013) i G. Kryk (2009) również zajmowali się aktywnością własną w swoich badaniach.

Na potrzeby niniejszego artykułu autorka przyjęła definicję według Ireny Jundziłł, która określa aktywność własną dziecka jako coś, co

[...] występuje wtedy, gdy jednostka ma możliwość, bez presji zewnętrznej, wyboru celu i środków do jego realizacji oraz samodzielnie wykonuje poszczególne czynności, osobiście kontrolując ich wyniki. [...] Punktem wyjścia jest brak równowagi powodujący powstanie określonej potrzeby (lub potrzeb) (Jundziłł, 1974, s. 74).

W celu uzupełnienia przedstawionej definicji należy wskazać na trzy konstytutywne aspekty aktywności własnej. Osoba podejmuje taką aktywność, gdy:

- a) „podejmuje ją z własnej inicjatywy,
- b) podejmuje ją osobiście lub sama wyznacza sobie konkretny cel, kieruje swoim działaniem i wykonuje je na własną odpowiedzialność,
- c) wykonuje swoje działania również dla własnej satysfakcji, a nie tylko po to, by zyskać czyjąś aprobatę” (Kujawiński J, 2006, s. 39).

Wyżej wymienione cechy aktywności własnej dziecka wskazują, że jest ona przestrzenią budowania poczucia autonomii i sprawczości w działaniu. To z kolei, jak wskazuje J. Uszyńska-Jarmoc (2007), obok poczucia podmiotowości i poczucia kompetencji, jest jednym z warunków sprzyjających aktywności wytwórczej dziecka. W tym kontekście należy podkreślić, że aktywność własna dziecka może mieć charakter wytwórczy.

B. Abery i R. Zajac (1996) zwracają uwagę na to, że wychowanie do aktywności własnej powinno rozpoczynać się już na najwcześniejszym etapie przedszkolnym. Autorzy uważają, że naturalna zdolność do sprawdzania własnych możliwości powinna być wzmacniana przez rodziców, którzy mogą świadomie aranżować otoczenie w taki sposób, aby zapewnić dziecku możliwość dokonywania samodzielnych wyborów i doświadczenia ich konsekwencji. Dlatego jednym z celów wychowania staje się zachęcanie dziecka do samokształcenia i samodzielnej aktywności.

Własna aktywność człowieka jest odzwierciedleniem jego wolności, która stanowi bezpieczną przestrzeń dla kreatywności. K. Szmidt (2017) wskazuje, że to właśnie wolność i spontaniczność stwarzają nawet najmłodszym dzieciom warunki do podejmowania aktywności, która stanowić będzie pierwszy poziom aktywności twórczej, nazwanej przez I. Taylor kreatywnością ekspresyjną.

Co więcej, K. Pirklová (2021) podkreśla, że autentyczna i samodzielna zabawa dziecka, która – według kryterium użyteczności stosowanego przez dorosłych – jest oceniana jako bezużyteczna, stanowi czas przerwy, a nawet przejścia dziecka z nieefektywnego przymusu w otwartą przestrzeń kreatywności.

Aktywność własna dziecka w obliczu pandemii COVID-19

Trudne i zmieniające się warunki społeczno-ekonomiczne oraz poczucie niepewności i braku bezpieczeństwa wynikające z sytuacji pandemicznej stanowią przesłankę do kształtowania się poczucia autonomii w obliczu zmiany (Dymecka, 2021). Niektóre badania zwracają uwagę na psychologiczne konsekwencje pandemii, tj. niepokój, zmartwienie, brak zainteresowania, depresję i słabą wydajność ogólną (Le & Nguyen, 2021). Należy podkreślić, że jednym z głównych czynników braku równowagi psychicznej podczas pandemii COVID-19 są ograniczenia nałożone przez rząd, tj. izolacja społeczna i środki dystansowania społecznego (Arora i in., 2020).

M. Dąbkowska wskazuje, że „nawet krótkotrwałe zamknięcie placówek oświatowych i izolacja domowa są dla dzieci trudne i obciążające, negatywnie wpływają na ich zdrowie fizyczne i psychiczne, zaburzając ich poczucie normalności” (2020, s. 153).

Warto jednak podkreślić, że potrzeba izolacji i związane z nią ograniczenia stanowią czynnik hamujący wiele aktywności. Jednocześnie osoba musiała reorganizować swoje działania i poszukiwać nowych możliwości, co z kolei zapewniało przestrzeń do realizacji codziennych działań twórczych (Elisondo & Melgar, 2020).

W tym kontekście kluczowa staje się zmiana motywacji do podejmowania zadań – z motywacji zewnętrznej na wewnętrzną. Dodatkowo konieczne jest budowanie autentycznej autonomii ucznia w procesie wychowania.

A. Olubiński podkreśla, że aktywność własna dziecka jest autentyczną aktywnością, „w której doświadczam siebie jako podmiotu pragnącego aktywności, działam na mocy własnych świadomych i wolnych decyzji, uwzględniając możliwości własnego twórczego rozwoju” (2008, s. 19).

J. Kujawiński (2006) podkreśla, że dziecko poprzez własną aktywność może lepiej poznać siebie, ocenić własne możliwości, zalety i wady. Poznanie to jest podstawą do doskonalenia własnych warunków wewnętrznych, także w dialogu z drugą osobą. Aktywność własna staje się także swoistym treningiem polegania na własnych możliwościach, czego wyrazem jest postawa zaradności, wytrwałości, odpowiedzialności i sumienności. W tym kontekście, warto zaprezentować stanowisko K. Citko (2019), która wskazuje, że proces nauczania kreatywności powinien koncentrować się na wskazywaniu możliwości pokonywania przeszkód i ograniczeń oraz poszukiwaniu nowych dróg poznania. Aktywność własna dziecka powinna być zatem postrzegana jako

autonomiczny i naturalny trening twórczości, który obejmuje konfrontację własnych możliwości i ograniczeń z możliwościami i ograniczeniami rzeczywistości zewnętrznej.

Rozwijanie aktywności własnej uczniów umożliwia budowanie ich pewności siebie jako punktu stałego wobec zmian zachodzących w otaczającej rzeczywistości. Aktywność własna dziecka stwarza możliwość samodzielnego poszukiwania rozwiązań, jak również oceny i kontroli wykonywanego zadania (Wojciechowska-Charlak & Zubrzycka-Maciąg, 2016). Według autorki, aktywność własna dziecka jawi się jako element strukturalny podmiotowości ucznia. Ta z kolei stanowi „lustro weneckie”, które pozwala dostrzec zewnętrzne trudności, ale nie pozwala dostrzec wewnętrznych wpływów. Aktywność własna stanowi zatem podstawę do budowania poczucia własnej skuteczności, które z kolei pozwala na kształtowanie wytrwałości w stawianiu czoła trudnościom i odporności na rozczarowania. Porażka staje się lekcją, która wyznacza kierunek dalszych działań (Kyndt i in., 2019). Wysokie poczucie własnej skuteczności, rozwijane zwłaszcza poprzez twórczą aktywność własną, wprowadza elastyczność, która pozwala ludziom postrzegać przeciwności losu jako punkty, wokół których kształtuje się i buduje strategię skuteczności (Garaika & Margahana, 2019).

M. Jarymowicz (2008) wskazuje, że rozwój podmiotowości człowieka warunkują dwa wzajemnie dynamizujące się czynniki: zdolności człowieka i jego własna aktywność. Zdolności najefektywniej rozwijane są poprzez aktywność własną, która warunkuje podejmowanie własnej aktywności w nowych obszarach.

Autor podkreśla, że każdy ze wskazanych komponentów podmiotowości realizuje się w następujących sferach funkcjonowania człowieka:

- „w sferze orientacyjnej, poznawczej [...],
- w sferze emocjonalnej i motywacyjnej [...],
- w sferze wykonawczej” (Jarymowicz, 2008, s. 11).

W tym kontekście konieczne jest ustalenie, jakie funkcje (w poszczególnych sferach) funkcjonowania człowieka może pełnić jego własna aktywność o charakterze twórczym i odtwórczym w czasie pandemii COVID-19. Dane w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Funkcje aktywności własnej podmiotu w sferach funkcjonowania człowieka w sytuacji pandemii COVID-19 w zależności od charakteru jego aktywności własnej

	Twórcza aktywność własna	Odtwórcza aktywność własna
Orientacja i sfera poznawcza	<ul style="list-style-type: none"> • Modyfikacja ustalonych relacji ze światem w kontekście pandemii; • kształtowanie własnej tożsamości pomimo trudności spowodowanych pandemią; • tworzenie bezpiecznej przestrzeni dla rozwoju struktur tożsamości; • dystansowanie własnego rozwoju od pandemii 	<ul style="list-style-type: none"> • zrozumienie nowej sytuacji społecznej stworzonej przez pandemię COVID-19; • samoświadomość własnego miejsca w nowej pandemicznej rzeczywistości;
Sfera emocjonalna i motywacyjna	<ul style="list-style-type: none"> • rozwijanie wewnętrznej motywacji do podejmowania działań pomimo izolacji społecznej; • osiąganie celów pomimo trudności wynikających z pandemii COVID-19; • modyfikowanie zaplanowanych działań w kontekście dynamicznie zmieniającej się sytuacji pandemicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • przewidywanie konsekwencji własnych działań;
Sfera wdrażania	<ul style="list-style-type: none"> • rozwijanie zdolności do działania pomimo ograniczeń nałożonych przez pandemię COVID-19; • kierowanie własnymi działaniami pomimo ograniczeń narzuconych przez pandemię COVID-19 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwijanie postawy odpowiedzialności za własne działania w świetle odpowiedzialności społecznej koniecznej podczas pandemii COVID-19;

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Przegląd literatury umożliwił autorce sformułowanie następujących wniosków:

1. Aktywność własna może mieć wymiar twórczy.
2. Zaangażowanie we własną aktywność stymuluje rozwój poczucia sprawczości, podmiotowości i autonomii danej osoby.
3. Zwiększona aktywność własna kształtuje postawę otwartości na działanie i wytrwałości w pokonywaniu trudności w realizacji zadań, a także poczucie odpowiedzialności.
4. Rozwinięta zdolność do podejmowania aktywności własnej może być czynnikiem wspierającym w łagodzeniu skutków izolacji spowodowanej pandemią COVID-19, zwłaszcza gdy ta zdolność przybiera charakter produktywny.

Podstawy metodologiczne badań empirycznych autora

Sformułowane wnioski sprawiły, że istotne stało się ustalenie, w jakim stopniu dzieci w wieku przedszkolnym – zgodnie z deklaracjami rodziców – podejmowały aktywność własną podczas izolacji społecznej.

Głównym celem badań empirycznych było poznanie specyfiki aktywności własnej podejmowanej przez dzieci podczas izolacji społecznej.

Główny problem został sformułowany w następującym pytaniu:

Jak uczniowie wyrażają specyfikę aktywności własnej podejmowanej przez dzieci w wieku przedszkolnym podczas izolacji społecznej wynikającej z pandemii COVID-19 na podstawie ankiety dla rodziców?

Główny problem pociąga za sobą następujące kwestie:

1. Czy w opinii ankietowanych rodziców dzieci podejmowały aktywność własną?
2. Jak często, zdaniem rodziców, dzieci podejmowały aktywność własną?
3. Jaki rodzaj aktywności własnej dzieci podejmowały podczas izolacji społecznej?
4. W jakim stopniu dzieci, zdaniem respondentów, podejmowały poszczególne rodzaje aktywności?
5. Jaki był charakter (twórczy/odtwórczy) działań podejmowanych przez dzieci w wieku przedszkolnym podczas izolacji społecznej w opinii ich rodziców?
6. Jakie są związki i korelacje między płcią dzieci, ich wiekiem, krajem zamieszkania, wykształceniem rodziców a rodzajem działań podejmowanych przez nie podczas aktywności własnej?

W badaniu zastosowano ilościową strategię badawczą, wykorzystując metodę sondażu diagnostycznego przeprowadzonego techniką ankietową. Kwestionariusz ankiety zawierał szesnaście pytań zamkniętych i został przygotowany przez autorkę badania. Link do elektronicznego kwestionariusza ankiety został udostępniony 8.02.2021 r. w grupach na portalach społecznościowych dla Polaków mieszkających za granicą. Kwestionariusz został również rozesłany drogą elektroniczną do instytucji wspierających Polaków. Do udziału w badaniu zostali zaproszeni rodzice dzieci w wieku przedszkolnym, którzy mieszkają za granicą dłużej niż rok. Link do ankiety dla rodziców mieszkających w Polsce został również udostępniony w mediach społecznościowych.

Analiza statystyczna została przeprowadzona przy użyciu testu chi-kwadrat w celu ustalenia, czy w wynikach badań istniały statystycznie istotne zależności.

Charakterystyka badanej grupy

W badaniu wzięło udział stu trzydziestu rodziców dzieci w wieku przedszkolnym.

Zdecydowaną większość badanej grupy stanowiły matki – 118 osób, tj. 90,77%. W badaniu wzięli udział rodzice w wieku 21–49 lat. Najliczniejszą grupę stanowili

rodzice w wieku 30–39 lat – 101 osób, tj. 77,69%. Rodzice biorący udział w badaniu byli również zróżnicowani pod względem wykształcenia. W tej kategorii największą grupę stanowili rodzice z wykształceniem wyższym – 85 osób, tj. 65,38%. Najwięcej respondentów mieszkało w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców – 54 osoby, tj. 41,54%.

Rodzice mieszkający z dziećmi w wieku przedszkolnym w Polsce to 42 respondentów, tj. 32,31%; we Francji – 55 respondentów, tj. 42,31%, a w Wielkiej Brytanii – 33 respondentów, tj. 25,38%.

W kontekście celu badania istotne było określenie wieku i płci dzieci, których aktywność własna była opisywana przez rodziców.

W badaniu wzięło udział 73, tj. 56,15% rodziców dziewczynek i 57, tj. 43,85% rodziców chłopców. Nieco większą grupę stanowili rodzice dzieci 4-letnich – 45 osób, tj. 34,61%; 26,92% badanych – 35 osób stanowili rodzice dzieci 6-letnich, a 24,62% badanych – 32 osoby stanowili rodzice dzieci 5-letnich. Najmniejszą grupę stanowili rodzice dzieci w wieku 2,5–3 lat – 18 osób, tj. 13,85%.

Aktywność własna dzieci w wieku przedszkolnym podejmowana w czasie pandemii COVID-19 w świetle wyników własnych badań empirycznych

W pierwszej części badania rodzice zostali poproszeni o zadeklarowanie, czy ich dzieci podejmują działania, które można określić jako aktywność własną. Aby uniknąć różnych interpretacji terminu „aktywność własna”, rodzice otrzymali definicję w kwestionariuszu.

Zdecydowana większość badanych rodziców – 120, tj. 92,31%, zadeklarowała, że ich dziecko w okresie izolacji społecznej spowodowanej pandemią COVID-19 podejmowało aktywność własną.

Częstotliwość aktywności własnej dzieci podczas izolacji społecznej spowodowanej pandemią COVID-19 była zróżnicowana w zależności od kraju zamieszkania respondentów. Dane na ten temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Częstotliwość aktywności własnej dzieci w zależności od kraju zamieszkania

Częstotliwość	Kraj zamieszkania					
	Polska		Francja		Wielka Brytania	
	N	%	N	%	N	%
Bardzo często do często	38	90.5	44	80.0	27	81.8
Od rzadkich do bardzo rzadkich	4	9.5	11	20.0	6	18.2
Łącznie	42	100	55	100	33	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Dane w powyższej tabeli pokazują, że większość rodziców w Polsce, Francji i Wielkiej Brytanii deklaruje, iż ich dzieci bardzo często lub często angażowały się w aktywność własną w czasie izolacji społecznej. Warto zauważyć, że najliczniejszą grupę wskazującą tę odpowiedź stanowili rodzice mieszkający we Francji – 44 osoby (80,0%). Przedstawione zróżnicowanie nie jest istotne statystycznie $\chi^2 = 2,064$; $p = 0,356$.

Przedstawione powyżej dane pozwalają określić rodzaje aktywności własnej podejmowanej przez dzieci podczas izolacji społecznej. Dane na ten temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Rodzaj aktywności podejmowanej przez dzieci podczas izolacji społecznej, zgodnie z deklaracjami rodziców

Kategorie odpowiedzi	N	%
Aktywność poznawcza	13	10.00
Działalność artystyczna	38	29.23
Aktywność zawodowa	5	3.85
Aktywność związana z zabawą	73	56.15
Inne	1	0.77
Łącznie	130	100.00

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Dane z powyższej tabeli pokazują, że (zgodnie z deklaracjami rodziców) podczas izolacji społecznej dzieci najczęściej podejmowały aktywność zabawową – 73 osoby, tj. 56,15%. Warto przywołać stanowisko B. Surmy (2018), która wskazuje na ideę wychowania w duchu Montessori, gdzie zabawa dziecka jest jednocześnie jego pracą, ponieważ pomaga mu się rozwijać i przygotowuje do samokształcenia. Autorka podkreśla, że akceptacja tego rodzaju aktywności własnej jest wyrazem szacunku dla podmiotowości dziecka i sprzyja optymalizacji warunków jego rozwoju. Wypada w tym miejscu przytoczyć wyniki badań, które wykazały, że dorośli pozbawieni w dzieciństwie możliwości organizowania własnej zabawy byli bardziej narażeni na utratę pracy w dorosłym życiu. Odnotowano też pewien związek pomiędzy brakiem zabawy w dzieciństwie a łamaniem prawa w dorosłym życiu (Wenner, 2009).

Na uwagę zasługuje fakt, że blisko 30% (38 badanych rodziców) stwierdziło, że aktywność artystyczna jest najczęstszą aktywnością podejmowaną przez ich dzieci. W tym miejscu należy przywołać uwagi S. Popka (2012), który twierdzi, że aktywność artystyczna, zwłaszcza wśród dzieci w wieku przedszkolnym, jest bardzo intensywna. Dodatkowo jest ona szczególnie wartościowa i istotna pod względem wychowawczym.

Każdy rodzaj wskazanej aktywności własnej został ponadto sklasyfikowany jako zrealizowana aktywność twórcza lub odtwórcza.

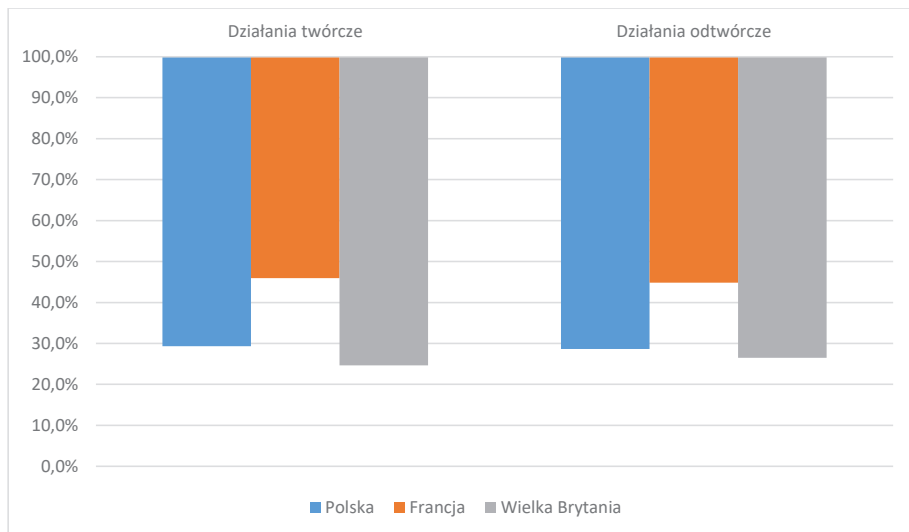
Aktywnością twórczą najczęściej podejmowaną przez dzieci w trakcie ich aktywności własnej (zgodnie z deklaracjami rodziców) było działanie z wykorzystaniem materiałów plastycznych – 92 odpowiedzi (23,9%). W tym miejscu warto przywołać analizę U. Tomasiak (1999), która pisze, że „poprzez ekspresję plastyczną dziecko zaspokaja swoją potrzebę konkretyzacji świata wewnętrznego [...]. Efektem tej konkretyzacji jest wytwór, ale dla kilkuletniego dziecka często ważniejszy jest sam proces tworzenia”. Drugim wyborem respondentów była zabawa zabawkami, tj. lalkami, misiami, samochodami, itp. – 67 respondentów, tj. 17,4%. Na trzecim miejscu znalazła się imprezacja taneczna – 51 respondentów, tj. 13,2%.

W deklaracjach rodziców aktywnością odtwórczą wykonywaną najczęściej przez dzieci w ramach aktywności własnej było oglądanie/czytanie książek i czasopism – 65, tj. 15,5%. Drugą najczęściej wskazywaną aktywnością odtwórczą były gry planszowe (logiczne i strategiczne) – 54, czyli 12,9%. Trzecią najczęściej wybieraną aktywnością były gry ruchowe (np. zabawa w berka) – 52, tj. 12,4%.

Analiza danych pozwala stwierdzić, że badani rodzice częściej wskazywali, iż podczas izolacji społecznej ich dzieci angażowały się w działania inne niż twórcze.

Poniższy wykres przedstawia rozkład odpowiedzi dotyczących twórczego/odtwórczego charakteru działań podejmowanych przez dzieci podczas ich aktywności własnej w zależności od kraju zamieszkania ankietowanych rodziców.

Rysunek 1. Twórczy/odtwórczy charakter działań podejmowanych przez dzieci podczas aktywności własnej w zależności od kraju zamieszkania badanych rodziców

Źródło: opracowanie własne.

Dane przedstawione na powyższym wykresie wskazują, że rodzice mieszkający we Francji dostrzegali więcej rodzajów aktywności podejmowanych przez ich dzieci podczas ich aktywności własnej. Należy zauważyć, że wśród odpowiedzi rodziców mieszkających w Polsce, Francji i Wielkiej Brytanii nie było przewagi ani twórczego, ani odtwórczego charakteru działań podejmowanych przez dzieci podczas aktywności własnej; odsetek wskazujący na działania twórcze i odtwórcze był podobny wśród respondentów z każdego kraju.

Poniższa tabela przedstawia klasyfikację działań dla poszczególnych rodzajów aktywności własnej podejmowanych przez dzieci podczas izolacji społecznej, według stopnia ich realizacji, zgodnie z deklaracją ankietowanych rodziców.

Tabela 4. Deklarowany przez rodziców stopień realizacji poszczególnych działań w zakresie aktywności poznawczych podejmowanych przez dzieci

Kategorie odpowiedzi	Stopień					
	bardzo niski/ niski		średni		wysoki/bardzo wysoki	
	N	%	N	%	N	%
Czytanie książek, czasopism	27	20.77	36	27.69	67	51.54
Gry planszowe, np. logiczne, strategiczne, pamięciowe	42	32.31	37	28.46	51	39.23
Mikroeksperymenty lub eksperymenty	82	63.08	30	23.08	18	13.85
Obserwacja przyrody	38	29.23	45	34.62	47	36.15
Oglądanie filmów edukacyjnych i kreskówek	24	18.46	29	22.31	77	59.23
Rozmowy z dorosłymi na temat otaczającego świata, rzeczywistości materialnej i/lub duchowej	29	22.31	41	31.54	60	46.15

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z danych zawartych w powyższej tabeli wynika, że zgodnie z deklaracją największej grupy rodziców (77 respondentów – 59,23%) dzieci podczas izolacji realizowały następujące aktywności poznawcze: oglądanie filmów i bajek edukacyjnych. W tym kontekście warto przytoczyć wyniki badań przeprowadzonych przez K. Pełkę (2020), które wykazały, że w czasie pandemii czas spędzany przez dzieci w wieku 4–12 lat przed telewizorem wzrósł o 18%.

Poniższa tabela przedstawia deklarowany przez rodziców stopień realizacji poszczególnych aktywności w ramach artystycznej aktywności własnej dzieci.

Tabela 5. Deklarowany przez rodziców stopień realizacji poszczególnych działań w ramach własnej aktywności artystycznej dzieci.

Kategorie odpowiedzi	Stopień					
	bardzo niski/ niski		średni		bardzo niski/ niski	
	N	%	N	%	N	%
Zajęcia z wykorzystaniem materiałów plastycznych (np. farb, kredek, plasteliny itp.)	11	8.46	18	13.85	101	77.69
Śpiewanie lub wykonywanie czynności z użyciem instrumentów/zabawek muzycznych	46	35.38	27	20.77	57	43.85
Recytacja wierszy	84	64.62	20	15.38	26	20.00
Komponowanie wierszy, rymowanek, bajek, opowiadań	86	66.2	19	14.6	25	19.2
Przedstawienia teatralne/małe działania teatralne	83	63.85	26	20.00	21	16.15
Taniec do znanej choreografii	25	19.23	42	32.31	63	48.46
Improwizacja taneczna	23	17.7	40	30.8	67	51.5

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że największa liczba badanych rodziców – 101 respondentów, tj. 77,69% – przyznała, iż ich dzieci w wysokim/bardzo wysokim stopniu angażowały się w działania z materiałami plastycznymi, tj. farbami, kredkami, plasteliną itp. podczas własnej aktywności artystycznej. W kontekście zaprezentowanych danych warto przytoczyć opinię D. Kowalskiej (2020), która twierdzi, że jednym z czynników sprzyjających aktywności plastycznej dzieci jest dostępność i różnorodność materiałów plastycznych, a także możliwość wypróbowania wielu technik.

Poniższa tabela zawiera dane dotyczące stopnia realizacji przez dzieci poszczególnych czynności w odniesieniu do ich aktywności własnej przypominającej pracę.

Tabela 6. Stopień realizacji poszczególnych aktywności przypominających pracę, podejmowanych przez dzieci (wg deklaracji rodziców)

Kategorie odpowiedzi	Stopień					
	bardzo niski/ niski		średni		bardzo niski/ niski	
	N	%	N	%	N	%
Utrzymanie porządku/sprzątanie	61	46.92	40	30.77	29	22.31
Przygotowywanie posiłków	51	39.23	38	29.23	41	31.54
Drobne prace naprawcze/remontowe	100	76.92	18	13.85	12	9.23
Opieka nad rodzeństwem	94	72.31	19	14.62	17	13.08
Opieka nad zwierzęciem domowym lub pomoc w pracach rolniczych/gospodarczych	80	61.54	22	16.92	28	21.54

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z danych zawartych w powyższej tabeli wynika, że 41 respondentów, tj. 31,54%, stwierdziło, że dzieci przygotowują posiłki. Podobna liczba – 40 respondentów, tj. 30,77% – zadeklarowała, że dzieci angażują się w czynności związane z utrzymaniem czystości i porządku. Nieco inne wyniki uzyskała J. Barszcz-Skowronek (2019), która wykazała, że głównymi obowiązkami wykonywanymi przez dzieci w wieku przedszkolnym były prace domowe, tj. odkurzanie, zamiatanie podłóg, mycie naczyń oraz dbanie o swoją przestrzeń i rzeczy. Należy jednak podkreślić, że autorka przeprowadziła swoje badania przed pandemią.

Poniższa tabela zawiera dane dotyczące stopnia, w jakim dzieci podejmują indywidualne, zabawowe aktywności, zgodnie z deklaracjami rodziców.

Tabela 7. Stopień realizacji poszczególnych aktywności zabawowych podejmowanych przez dzieci według deklaracji rodziców

Kategorie odpowiedzi	Stopień					
	bardzo niski/ niski		średnia		bardzo niski/ niski	
	N	%	N	%	N	%
Gry konstrukcyjne	33	25.38	21	16.15	76	58.46

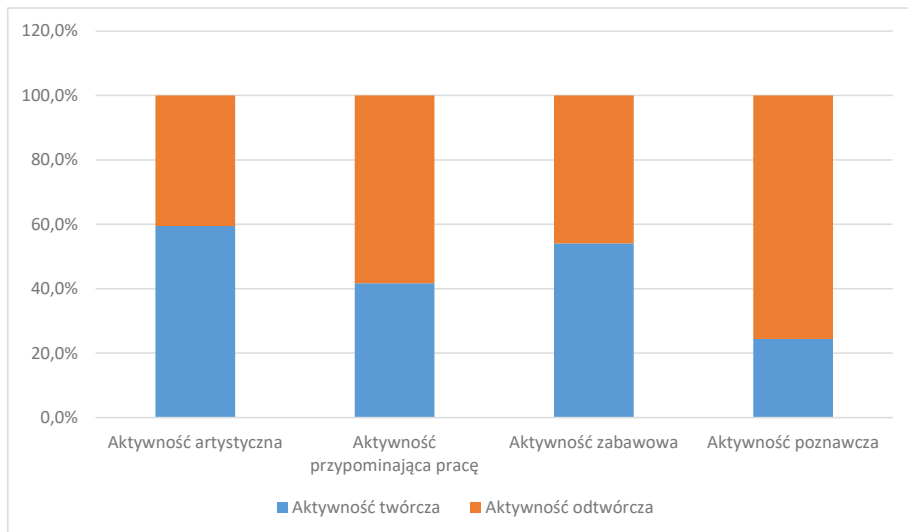
Kategorie odpowiedzi	Stopień					
	bardzo niski/ niski		średnia		bardzo niski/ niski	
	N	%	N	%	N	%
Zabawy tematyczne (odgrywanie ról związanych z zawodem lub funkcją w instytucjach, np. szkoła, nauczyciel, lekarz itp.)	31	23.85	42	32.31	57	43.85
Oglądanie filmów i seriali animowanych	27	20.77	23	17.69	80	61.54
Gry komputerowe, gry na telefony komórkowe, tablety itp.	75	57.69	28	21.54	27	20.77
Zabawy ruchowe	10	7.69	24	18.46	96	73.85
Zabawa zabawkami, takimi jak lalki, samochodziki, itp.	9	6.92	15	11.54	106	81.54

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z danych przedstawionych w powyższej tabeli wynika, że 96 respondentów, tj. 73,85% zadeklarowało, że ich dzieci w wysokim stopniu uprawiają aktywność fizyczną. Nieco mniej rodziców – 80 (61,54%) zadeklarowało, że ich dzieci w wysokim/bardzo wysokim stopniu zajmowały się oglądaniem filmów i seriali animowanych.

Poniższy wykres pokazuje, który rodzaj aktywności (twórczy/odtwórczy) zdominował różne rodzaje aktywności własnej podejmowanej przez dzieci podczas izolacji społecznej spowodowanej pandemią COVID-19.

Rysunek 2. Wysoki/bardzo wysoki twórczy/odtwórczy charakter aktywności własnej dzieci

Źródło: Opracowanie własne.

Dane na powyższym wykresie wskazują, że – zdaniem badanych rodziców – w obszarze własnej aktywności artystycznej i zabawowej dzieci częściej wykonywały czynności o charakterze twórczym. Natomiast podczas aktywności własnej przypominającej pracę i podczas realizacji czynności poznawczych dominował odtwórczy charakter działań. Warto przytoczyć opinię A. Stefańskiej (2021), która twierdzi, że twórczość plastyczna może stanowić dla dziecka w wieku przedszkolnym obszar refleksji intelektualnej. Aby jednak tak się stało, konieczne jest stworzenie przestrzeni autentycznej wolności i poczucia sprawstwa, w której dziecko będzie mogło podejmować twórcze eksploracje.

Przeanalizowano również związek pomiędzy wiekiem rodziców, krajem zamieszkania, wykształceniem rodziców, ich miejscem zamieszkania, płcią dzieci, wiekiem dzieci i częstotliwością własnej aktywności dzieci podczas izolacji społecznej. Nie odnotowano jednak istotnych statystycznie zależności dla tych zmiennych.

Ponadto, przeanalizowano związki i korelacje pomiędzy wskazanymi zmiennymi niezależnymi a rodzajem podejmowanej aktywności własnej, a także działaniami podejmowanymi w ramach każdej aktywności. Poniżej przedstawiono zależności, które okazały się istotne statystycznie.

Dane ukazują, że aktywność zabawowa (63,16% u chłopców w porównaniu do 50,68% u dziewcząt) oraz poznawanie rzeczywistości i aktywność podobna do pracy (21,05% u chłopców w porównaniu do 9,59% u dziewcząt) były częstsze wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Z drugiej strony, zajęcia artystyczne były częstsze w grupie kobiet niż w grupie mężczyzn (39,73% dziewcząt w porównaniu do 15,79%

w grupie chłopców). Przedstawione zróżnicowanie jest istotne statystycznie: $\chi^2 = 10,039$, $p = 0,007$.

Przeprowadzona analiza statystyczna pozwoliła na określenie istotnych statystycznie zależności pomiędzy płcią dziecka a rodzajem aktywności podejmowanej w trakcie aktywności własnej.

Analiza zebranych danych wykazała, że większy odsetek chłopców – 29, czyli 50,88% realizował aktywność własną podczas izolacji społecznej w zabawach ruchowych w porównaniu z dziewczętami – 23 (31,51%). Przedstawiona różnica jest istotna statystycznie: $\chi^2 = 5,004$, $p = 0,025$. Również większy odsetek chłopców – 27 (47,37%) niż dziewcząt – 14 (19,18%) realizował swoją aktywność własną poprzez zabawy konstrukcyjne. Zróżnicowanie to jest istotne statystycznie: $\chi^2 = 11,781$, $p = 0,001$.

Własnej improwizacji tanecznej podjął się natomiast większy odsetek dziewcząt – 36, tj. 49,32%, niż chłopców – 15 (26,32%). Różnica ta jest istotna statystycznie: $\chi^2 = 7,102$; $p = 0,008$. Podobnie większy odsetek dziewcząt – 60, tj. 82,19%, niż chłopców – 32, tj. 56,14% wykonywał działania z wykorzystaniem materiałów plastycznych podczas aktywności własnej. Różnica jest istotna statystycznie: $\chi^2 = 10,501$; $p = 0,001$.

Co więcej, większy odsetek dziewcząt – 11, tj. 15,07%, niż chłopców – 1, tj. 1,75%, zaangażował się w fotografię i nagrywanie wideo.

W kontekście przedstawionych powyżej danych należy zauważyć, że w okresie aktywności własnej dziewczęta podejmowały więcej działań o charakterze twórczym niż chłopcy.

Stwierdzono również statystycznie istotne różnice w rodzajach aktywności własnej dzieci w zależności od wieku.

Analiza zebranych danych wykazała, że większy odsetek 2,5–4-latków – 26, tj. 41,27%, niż 5-latków – 4 (12,50%) i 6-latków – 11 (31,43%) bawił się w gry konstrukcyjne podczas aktywności własnej. Jest to różnica istotna statystycznie: $\chi^2 = 8,135$, $p = 0,017$.

Z kolei wyższy odsetek 5-latków – 9, tj. 28,13%, niż 2,5–4-latków – 4, tj. 6,35%, i 6-latków – 9 (25,71%) grał w gry komputerowe na telefonie lub tablecie w ramach aktywności własnej podczas izolacji społecznej. Różnica jest istotna statystycznie: $\chi^2 = 9,790$, $p = 0,007$.

Z drugiej strony, większy odsetek 6-latków – 9, tj. 25,71%, niż 5-latków – 2, tj. 6,25%, i 2,5–4-latków – 4 (6,35%) wykonywał mikroeksperymenty i doświadczenia podczas samodzielnej aktywności. Zróżnicowanie to jest istotne statystycznie: $\chi^2 = 9,430$, $p = 0,009$.

W kontekście powyższych danych warto zauważyć, że więcej aktywności 2,5–4-latków i 6-latków miało charakter twórczy niż odtwórczy. W przypadku starszych dzieci aktywność własna miała charakter poznawczy, podczas gdy młodsze dzieci angażowały się we własną aktywność zabawową. Z drugiej strony, więcej aktywności 5-latków miało charakter odtwórczy.

Wnioski

Przedstawione powyżej dane pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Zgodnie z deklaracjami większości rodziców, dzieci podejmowały aktywność własną podczas izolacji społecznej.
2. Zgodnie z deklaracjami zdecydowanej większości badanych rodziców, dzieci często lub bardzo często podejmowały aktywność własną podczas izolacji społecznej.
3. Ponad połowa ankietowanych rodziców zadeklarowała, że podczas izolacji społecznej dzieci angażowały się głównie w zabawę. Prawie 30% ankietowanych rodziców wskazało, że ich dzieci angażowały się w działania artystyczne w czasie izolacji społecznej.
4. Większość ankietowanych rodziców zadeklarowała, że następujące działania były podejmowane przez dzieci w wysokim lub bardzo wysokim stopniu w ramach aktywności własnej podczas izolacji społecznej:
 - a) Oglądanie kreskówek i filmów edukacyjnych (aktywność poznawcza);
 - b) Zajęcia z wykorzystaniem materiałów artystycznych (działalność artystyczna);
 - c) Przygotowywanie posiłków (aktywność przypominająca pracę);
 - d) Zabawy ruchowe (działania zabawowe).
5. Wskazano, że w czasie aktywności własnej dziewczęta podejmowały więcej działań o charakterze twórczym niż chłopcy.
6. Okazuje się, że płeć dzieci w sposób istotny statystycznie wpływała na rodzaj ich aktywności własnej. W deklaracjach rodziców chłopcy częściej niż dziewczynki podejmowali własne aktywności związane z zabawą, poznawcze i związane z pracą. Z kolei dziewczęta częściej angażowały się w działania artystyczne. Ponadto chłopcy częściej angażowali się w zabawy ruchowe i konstrukcyjne podczas aktywności własnej, podczas gdy dziewczęta częściej angażowały się w zabawy taneczne, a także w fotografowanie i filmowanie.
7. Zmienna wieku również w statystycznie istotny sposób różnicuje rodzaj aktywności własnej dzieci. W deklaracjach badanych rodziców (25) dzieci 3-letnie częściej podejmowały zabawy konstrukcyjne w ramach aktywności własnej, natomiast więcej dzieci 5-letnich częściej korzystało z gier komputerowych, czy to na telefonie, czy tablecie. W tej grupie starsze dzieci częściej angażowały się w aktywność poznawczą, a młodsze preferowały własną aktywność zabawową. Z kolei pięcioletki częściej angażowały się w aktywność o charakterze odtwórczym.

Bibliografia

- Abery, B., & Zajac, R. (1996). Self-determination as a Goal of Early Childhood and Elementary Education. W: D. Sands & M. L. Wehmeyer (Eds.), *Self-determination across the Life Span: Independence and Choice for People with Disabilities* (pp. 169–196). Brookes.
- Arora, T., Grey, I., Östlundh, L., Kin Bong, H. L., Omar M. Omar, & Arnone, D. (2020). The Prevalence of Psychological Consequences of COVID-19: A Systematic Review and Meta-analysis of Observational Studies. *Journal of Health Psychology, 27*(4), 805–824. <https://doi.org/10.1177/1359105320966639>
- Barszcz-Skowronek, J. (2019). Obowiązki domowe w świadomości dzieci w wieku przedszkolnym. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce, 14*(1)51, 83–94. DOI: 10.35765/eetp.2019.1451.06
- Chrobak, S. (1999). *Koncepcja wychowania personalistycznego w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II*. Wydawnictwo Salezjańskie.
- Citko, K. (2019). Creativity as the Act of Transcending Oneself and the World: From Creativity to Transcendence. *Creativity. Theories – Research – Applications, 6*(2), 264–268. <https://doi.org/10.1515/ctra-2019-0015>
- Dąbkowska, M. (2020). Psychospołeczne konsekwencje pandemii koronawirusa (COVID-19) u dzieci i młodzieży – przegląd wybranych opracowań. *Niepełnosprawność – Dyskursy Pedagogiki Specjalnej, 39*, 150–160. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/niepelnosprawnosci/article/view/5738>
- Dymecka, J. (2021). Psychospołeczne skutki pandemii COVID-19. *Neuropsychiatria i Neuropsychologia, 16*(1–2), 1–10. DOI:10.5114/nan.2021.108030
- Elisondo, C. R., & Melgar, M. F. (2020). Everyday Creativity in Times of COVID-19: A Qualitative Study from Argentina. *Creativity. Theories – Research – Applications, 7*(2), 230–250. <https://doi.org/10.2478/ctra-2020-0013>
- Garaika, & Margahana, H. (2019). Self-efficacy, Self-personality and Self-confidence on Entrepreneurial Intention: Study on Young Enterprises. *Journal of Entrepreneurship Education, 22*(1), 1–12.
- Gurycka, A. (1977). *Przeciw nudzie. O aktywności*. NaszaKsięgarnia.
- Jarymowicz, M. (2008). *Psychologiczne podstawy podmiotowości. Szkice teoretyczne, studia empiryczne*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jundziłł, I. (1974). *Aktywizacja wychowawcza młodzieży*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Kowalska, D. (2020). Znaczenie twórczości plastycznej w rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym. *Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna, 8*(2)16, 37–49.
- Kryk, G. (2009). *Samokształcenie w edukacji wczesnoszkolnej*. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu.
- Kujawiński, J. (2006). *Szkoła dialogu i samodzielnego uczenia się uczniów*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Kukołowicz, T. (1997). *Własna aktywność wychowanka jako czynnik wychowania*. In: T. Kukołowicz (ed.), *Teoria wychowania. Wybrane zagadnienia*. Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej w Stalowej Woli.

- Kyndt, E., Donche, V., Coertjens, L., van Daal, T., Gijbels, D., & Van Petegem, P. (2019). Does Self-efficacy Contribute to the Development of Students' Motivation across the Transition from Secondary to Higher Education? *European Journal of Psychology of Education*, 34, 457–478. <https://doi.org/10.1007/s10212-018-0389-6>
- Le, K., & Nguyen, M. (2021). The Psychological Consequences of COVID-19 Lockdowns. *International Review of Applied Economics*, 35(2), 147–163. DOI: 10.1080/02692171.2020.1853077
- Olubiński, A. (2008). Aktywność ludzka jako składnik osobowości produktywnej (w świetle poglądów Ericha Fromma). W: S. Guz, T. Sokołowska-Dzioba & A. Pielecki (red.), *Wielowymiarowość aktywności i aktywizacji* (pp. 15–27). Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.
- Pełka, K. (2020, August 6). *Pandemia a oglądalność kanałów dziecięcych*. Media Group. <https://mediagroup.com.pl/pandemia-a-ogladalnosc-programow-dziecięcych/>
- Pirklová, K. (2017). On Creativity, Inutility and Play. *Creativity. Theories – Research – Applications*, 4(2), 353–363. <https://doi.org/10.1515/ctra-2017-0018>
- Popek, S. (2012). *Barwy i psychika. Percepcja, ekspresja, projekcja*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Sowiński, A. (2013). *Szkice do teorii wychowania kreatywnego*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Stefańska, A. (2021). O procesie artystycznego tworzenia, terapii sztuką i wartości działań twórczych w przedszkolu, szkole i w integracji. In: J. Szymańska & A. Sobczyk-Gąsior (red.), *Nowe przestrzenie edukacyjne. Poszukiwanie. Wykorzystanie. Tworzenie* (pp. 6–30). Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
- Surma, B. (2018). Dlaczego w przedszkolach Montessori dzieci pracują, a nie bawią się? *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 13(1)47, 69–87. DOI: <https://doi.org/10.14632/eetp.2017.13.47.69>
- Szmidt, J. K. (2017). *Edukacyjne uwarunkowania rozwoju kreatywności*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Tomasiaś, U. (1999). Ekspresja dziecka przedszkolnego w świetle koncepcji integracyjnej. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J*, 12, 99–111.
- Uszyńska-Jarmoc, J. (2007). *Od twórczości potencjalnej do autokreacji w szkole*. Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana.
- Wenner, M. (2009). Zabawa obowiązkowa. *Psychologia Dziś*, 1(12), 32–37.
- Wojciechowska-Charlak, B., & Zubrzycka-Maciąg, T. (2016). Podmiotowe interakcje w wychowaniu. W: *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 35(1), 41–54. DOI: 10.17951/lrp.2016.35.1.41

ADRES DO KORESPONDENCJI

Anna Badora
 Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
 e:mail: anna.badora@kul.pl